

Szeder Fábíán Urániája.

A multban a magyar bencés-írók között Czuczor Gergely és Guzmics Izidor mellett Szeder Fábíán tett a magyar nyelv ügyének nagy szolgálatot.¹ Szeder nagyon sokoldalú irodalmi működést fejtett ki: mint *szépiro* költeményeket, vígjátékokat, elbeszéléseket, meséket írt az Aurórába, a tőle alapított és szerkesztett Urániába, a Felső Magyarországi Minervába, a Szépliteratúrai Ajándékba, a Hasznos Multságokba stb.; mint *tudományos író* művészettörténeti cikkeket írt Guzmics Izidornak Egyházi Tárába, értekezéseket, ismertetéseket, bírálatokat tett közzé a Tudományos Gyűjteményben, a Közhasznú Ismeretek Tárában, a Szépliteratúrai Ajándékban; mint *műfordító* elismerést érdemel népies magyarságáért. Szépirodalmi Zsebkönyvével, az Urániával, előmozdította honi nyelvünk művelését. Kéziratban maradt igen sok jegyzete a magyar nyelvtudomány, szótáirodalom, könyvtartan, kertészet, ásványtan, oklevéltan, éremtan stb. köréből.

Szeder ezen sokoldalú működésének részletezését (lásd ezt *A Pannonthalmi Szent-Benedek-Rend Története* című vállalat VI. B. kötetében Kemes Illéstől) itten mellőzve, csak szépirodalmi zsebkönyvének, az Urániának történetéhez akarok néhány adalékot szolgáltatni.

Az Auróra mintájára alapított és szerkesztett Uránia első kötetét Szeder 1828 elején indította útjára Beimel József, esztergomi könyvnyomtató kiadásában (*Uránia Nemzeti Almanach Új-Eszterndei Ajándékul. 1828, k. 8-r. Esztergomban.*) ezen szavakkal: «Midőn az illyes literátori pályához szokottaknak és kezdőknek is jelesebb dolgozásaikat közrebocsátani nagyobb alkalmi nyújtatik, mi ama reménytől táplálztatván, hogy a nemzeti csinosodást ezen ösztön is eszközölheti idővel, azon leszünk, hogy Urániának érdeme, a mennyire rajtunk áll, évről-évre nevedjék, és legyen olly valamin, a mit mi is édes Hazánk Oltárára tehessünk». (Jelentés az első [1828] kötet végén.)

Tagadhatatlan, hogy az Uránia sok kezdő írónak gyenge kísérleteit is közölte, azonban tekintélyét mégis emelte az, hogy oly neves írók keresik föl többször dolgozataikkal az Urániát, mint Kazinczy, Kölcsény, Gaal József, Czuczor Gergely, Szemere Pál, P. Horvát Endre, Kovács Pál, Fábíán

¹ Szeder Fábíán János 1774 jún. 23-án született Csábon, Hont megyében. Életrajzgyűjteményekben más adatok találhatók születésének helyére és idejére vonatkozólag, de a csábi anyakönyvek hiteles adatai szerint azok mind hibásak. Esztergomban Révai Miklós és Kulcsár István voltak tanárai. 1803-ban belépett a nemrég visszaállított Szt. Benedek-rendbe. 1808—1830. között több helyen gimnáziumi tanár és igazgató. 1830—1832-ig Pannonthalmán a böcelet tanára, majd ugyanitt 1832—1841-ig levéltáros és könyvtáros. 1841-től 1859 dec. 13-án bekövetkezett haláláig Füssön (Komárom m.) jószágkormányzó volt.

István, Képlaki Vilma s különösen gyakran Guzmics Izidor, a híres bencés hittudományi író, Kazinczy lelkes barátja, ki a vállalatnak úgyszólván lelke volt.

A pannonhalmi kéziratárban megvannak Szedernek egyéb kéziratai között az Uránia dolgozótársainak a szerkesztőhöz küldött kéziratai, azonkívül nagyszámú levél, melyeket a dolgozótársak Szederrel váltottak. Ezekből kiolvasható, hogy Szeder országszerte tudott érdeklődést és lelkesedést kelteni honi nyelvünk és irodalmunk iránt, hogy sok kezdő író tőle kapott utasítást és buzdítást.

Mivel ezen zsebkönyvnek története eddig még nincsen megírva, azt hiszem, nem végzek fölösleges munkát, ha Szeder szerkesztői följegyzései és a dolgozótársak levelei alapján kihámozom az álnevek alatt rejtőző írók nevét és kiírok egyéb e levelekben található adatokat, melyeket érdemes a nyilvánosság elé hozni. Ezen levelek alapján ugyanis nemcsak sok írónak álnevét tudjuk megfejtetni, hanem sokszor nem álnevű írók foglalkozása, tartózkodóhelye is kiolvasható, ami sokszor, különösen hasonló nevű íróknál, segítségül szolgál az író kilétének eldöntésében.

Ábányi Tódor (Uránia 1831) = *Fábián István*. Győri növendékpap korábban írt az Urániába. Egyik levelében azt is említi, hogy *Reggeli ének* című költeményét (Uránia 1831. 334—6. l.) *Pffeffel* német író után írta. Élt 1809—1871. Győri kanonok volt s a M. T. Akadémia lev. tagja.

Andódi Gere (Uránia 1828, 1829) = *Czuczor Gergely*.

B. (Uránia 1830, 1831) = *Balla Károly*. Élt 1792—1873., pestmegyei várkapitány volt és a M. T. Akadémia lev. tagja.

B. T. (Uránia 1832, 1833) = valószínűen *Balás Teofil* (1795—1878), Szeder rendtársa, ki mint esztergomi tanár a levelek tanúskodása szerint sokat kezére járt Szedernek az Uránia kinyomatásában. (V. ö. A Pannonhalmi Szt.-Benedek-R. Tört. VI. B. kötet.)

F. (Uránia 1828, 1829, 1830) = *Pázmándi Horvát Endre*.

Farkas Károly (Uránia 1830) = *Kazinczy Ferenc*.

Guzmics Izidor írói jeggyel is írt az Urániába (1831): **. Ezen két-esillagos jegyet írta a *Dies irae* (Ur. 1831) alá. V. ö. Figyelő V. 143. l.

G. J. (Uránia 1830, 1832) = *Gallovits János*. Egyik levele szerint 1829-ben negyedéves növendékpap volt Győrött, a lejjebb említett Takácsy Józsa, győri növendékpap, buzdította őt irodalmi működésre.

Gyászfy (Uránia 1830, 1831, 1832). Leveleiben egyenesen nincsen megmondva, mi az igazi neve, mert leveleit is ezen álneven írja, de az azokból összeszedhető különböző adatok alapján ki lehet következtetni. 1831. Kőrömczébányán kelt levelében azt írja: «Alább írt nevemnél fogva (Gyászfy) itt nem ismernek.» 1829-ben Gyászfy Lajosnak írja magát alá egyik levelében s ebben említi, hogy «az ügyvédi hivatalra megkívántató Próbátételen általt esett.» 1830-ban Budapesten kelt álnevű levelében a választ ezen címre kéri: *Kacs kovics Lajos, ügyvéd úrnak*. Tehát ezen utóbbi igazi neve. Élt 1806—1891, nyugalmazott kir. törvényszéki bírós a M. Tud. Akadémia lev. tagja volt.

Körmendi Kamill Antal. Bencés tanár (1803—1870), leginkább ből-

cselettel foglalkozott (v. ö. A Pannonhalmi Szt.-Benedek-R. Tört. VI. B. kötet). Álnevei: *Kövér Antal* (Uránia 1830), *Simon Antal* (Uránia 1831), *Vörös Mátyás* (Uránia 1830).

O. T. (Uránia 1833) = Ordódy Tivadar. Több levele szerint 1828—31. taroskegyi (= Taroskedd) káplán volt. Szinnyei (IX.) szerint 1854 óta esztergomi kanonok volt, élt 1801—1862. Rendes nevén is sokat írt az Urániába (1829, 1830, 1831, 1832). Egyik levelében (1829) említi, hogy az Uránia számára *népdalokat* küld *Bagotai Dóris* álneven, «Bagotai vagyok én, és ott az Anyám házában Dórisnak hívnak», de ezek az Urániában nem jelentek meg. Egy másik levelében *népdalokat* ajánl föl Beimel, esztergomi könyvnyomtatónak, az Uránia kiadójának kalendárium számára.

Szalay László: különböző álneveken írt az Urániába. (V. ö. Hasznos Mulatságok 1829. I. félv. 8. sz. 58. l. jegyzet.): *Kányi Lőrinc* (Uránia 1828), *Korlátkövy Mihály* (Uránia 1829), *Széchy István* (Uránia 1829).

Szedes Fábian János. Bencés tanár, később komáromfűsszi jószágkormányzó, az Uránia szerkesztője (1784—1859). V. ö. A Pannonhalmi Szt.-Benedek-R. Tört. VI. B. kötet. Különböző írói jegyekkel és álnévvel is írt az Urániába: *S.* (Uránia 1831, 1832, 1833), *S. F.* (Uránia 1828, 1829, 1830, 1831), *K. L.* (Uránia 1829, 1830, 1831), *N. R.* (Uránia 1829, 1831), *K. L. N. R.* (Uránia 1828, 1829), *Megypataky* (Uránia 1831, 1833).

Szépvolgyi Kálmán (Uránia 1828, 1829) = Jankó János, róm. kath. plébános (1797—1872). Szinnyei V. nem említi, hogy az Urániába is írt.

Takácsy József (Józsa), róm. kath. esperes-plébános (1809—1889). Szedes levélhagyatékából kitűnik, hogy győri növendékpap korában sok társát buzdította a magyar irodalom művelésére. Koltai Virgil írt róla a Győri Közlönyben 1889. 152. sz. Írói álneve: *Zala* (Uránia 1832, 1833), *Ete* (Uránia 1831, 1832).

A levelekben található egyéb adatok az Uránia íróinak életrajzához:

Csétényi József (Uránia 1830, 1831). Egyik levele (1829) szerint «fiskális Pusztá-Etsegen».

Fejes Mihály (Uránia 1829, 1831). Levelei szerint 1829—1830. orvos-növendék volt Pesten. Szinnyei III. szerint orvosdoktor, Heves- és Külső-Szolnok megye főorvosa, de nem említi, hogy az Urániába is írt.

Kánul Miklós Adolf (Uránia 1830). Egyik levele szerint «tanító» Magyar-Óvárótt. Szinnyei szerint (V.) kegyes tanítórendi áldozópap és tanár (1802—1838).

Kelemen János (Uránia 1830, 1832). Désről 1829-ben ír Szedeshez levelet. Szinnyei szerint (V.) kolozsvári ev. ref. pap.

Kempf János (Uránia 1829, 1830). Egyik levele szerint (1829) csepregi (Sopron m.) káplán. Szinnyei (V.) szerint esperes-plébános volt Középbükön (Sopron m.). Meghalt 1867-ben.

Kiss Károly (Uránia 1828, 1830). 1828-ban kelt levele szerint hadnagy Budán. Szinnyei (VI.) szerint élt 1793—1866., nyug. cs. kir. kapitány, a M. T. Akad. és a Kisf. Társ. rendes tagja.

Kovácsóczy Mihály (Uránia 1829, 1831). Kassán 1831-ben kelt levelében panaszkodik, hogy az 1832-ik évi Urániában tudtán kívül egy canzone-ját és 18 sonettjét igen hibásan nyomtatták, még pedig oly sonet-

teket, melyek az enyészetnek voltak szánva. Szinnyei (VI.) szerint ügyvéd és szerkesztő (1801—1846).

Makáry György (Uránia 1829, 1830, 1831, 1832, 1833). 1830-ban Egerben kelt levele szerint ügyvéd. Szinnyei (VIII.) szerint ügyvéd és lyceumi tanár. Élt 1799—1857.

Ónody András (Uránia 1828, 1829, 1830). 1827-ben kelt levele szerint Rév-Komáromban tanító, 1831-ben kelt levele szerint Szt.-Péteren (Komárom m.) rector. V. ö. még: Szinnyei IX.

Oszterhieber Mór (Uránia 1828, 1830). Czuczor Gergelyhez írt egyik levelében (Győr, 1827 máj. 27.) azt mondja, hogy »Győri Jurista«. Szinnyei (IX.) szerint birtokos, 1827-ben jogász volt Pesten.

Szakáts Mihály (Uránia 1830, 1831, 1832). Levelei szerint 1829—1831. Győrött papnövendék volt. Szinnyei nem említi.

Szilágyi Ferenc (Uránia 1829, 1830). 1830-ban kelt levele szerint »historia, ékesszólás professora a ref. kollegiumban Kolozsvárott«. Szinnyei (XIII.) szerint élt 1797—1876. Hogy az Urániába is írt, nem említi.

KLEMM ANTAL.

Faludi Ferenc és a nyugateurópai verselés.

»Ráday első — mondja Arany János — ki a magyar szót öntudva lejtí és szökő lábakra mérte.« Ráday *Tavaszi estvé-je* (1735-ből) az első rimes trocheus magyarul, *Árpád-jának* stanzái (1750 körül) az első rimes jambusok; sőt Pataki Füsüs 1626-ból való anakreoni kísérletét leszámítva, egyáltalán ez az első magyar jambusi próbálkozás Rádaytól az 1770-es és 1780-as évekig, tehát a klasszikus triászig, Kazinczyig és Földiig, nem ismer több ilyen kísérletet irodalomtörténetünk.¹

Az időmértékes magyar verselés úttörői közé, úgy gondolom, be kell iktatnunk Faludi Ferencet is. Régi irodalmunk e legművészebb verselőjének igen finom érzéke volt az időmérték ritmikai jelentősége iránt. Ez egész magyaros verselésén megérzik. Tudjuk, hogy ismerte és hatni engedte magára az olasz irodalmat is; ő írja az első magyar szonettet. (*A pipárul. Olasz sonetto formára.*²) Ebben a szonettben — legalább a páratlan sorokban, mert a párosak csengő, trocheusszerű, magyar ritmusa félreismerhetetlen — valami tapogatózásfélét érzek: mintha jambusi lejtést akarna a soroknak adni. Hogy valami effélével van dolgunk, már az is valószínűvé teszi, hogy ezek a sorok egyébként elég döcögősek és nem egyenlő ritmusúak, ezek pedig Faludinál, a kitűnő verselőnél, szokatlan dolgok.

Ilyen kísérletezést más verseiben is találunk. *A Clorinda* címűben pl. — amelynek ritmusa voltaképen 3 + 2-es (2 + 3-as) és 3 + 1-es magyar

¹ Az összes adatok Négyesy László könyvében: *A mértékes magyar verselés története.*

² Érdekes, hogy már ő is él avval a szabadsággal, amely az újabb magyar szonett-költészetben általánossá lett: a második versszakban nem ismétli az első szak rímeit.